

УДК 351.713  
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2025.20>

**А. М. Соцький**  
*orcid.org/0009-0007-0214-0321*  
кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри соціального адміністрування та гуманітарних комунікацій  
Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету*

## МІСЦЕ, РОЛЬ ТА ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ

**Актуальність теми дослідження.** Митна справа в Україні відіграє велике практичне значення у розвитку торговельних відносин, забезпечення економічної могутності, стабільності та безпеки у державі. Ключовим у здійсненні митної справи є нарахування та сплата митних платежів, відповідно до норм митного законодавства. Види митних платежів, порядок нарахування та сплати, надання пільг, преференцій тощо, регламентуються значною частиною законодавчих актів, головними серед яких є Митний кодекс України та Податковий кодекс України.

Митний кодекс України [1] визначає правові, організаційні, економічні передумови здійснення митної справи, регламентує порядок та умови нарахування та сплати митних платежів, що спрямовано на захист економічного суверенітету та безпеки держави, захист господарюючих суб'єктів та громадян тощо.

Особливості системи митних платежів зведено до того, що до них належать мито, податки, збори та інші обов'язкові платежі, що мають різну юридичну природу. Це визначається особливою сферою застосування митних платежів, функціями та метою їх застосування. Разом із тим, відповідні фактори обумовлюють складності у питаннях правового регулювання митного оподаткування, що визначають актуальність розгляду даних питань.

**Постановка завдання.** Метою статті є оцінка ефективності митного оподаткування, визначення місця, ролі та надання загальної характеристики митних платежів, а також проаналізувати правову природу та види митних платежів.

**Результати дослідження.** Теоретичним і практичним проблемам митної справи, в тому числі окремим аспектам місця, ролі та функцій митних платежів у системі митного оподаткування у юридичній літературі не приділяється значної уваги. Належне місце в дослідженні сплати митних платежів у системі оподаткування займають наукові праці провідних вчених і практиків з різних галузей юридичної науки, зокрема, Л.О. Батанової, Є.В. Додіна, Л.К. Воронової, О.П. Гребельника, М.М. Каленського, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, Т.В. Корневої, І.М. Коросташової, Б.А. Кормича, М.П. Кучерявенка,

О.В. Мазура, П.В. Пашка, Д.В. Приймак, Л.М. Письмаченко, О.П. Орлюк, Л.П. Савченко, Т.В. Проценка, Т.С. Єдинак, В.Ю. Єдинак та ін.

У Податковому кодексі [2] митні платежі визначено як податки, які справляються при переміщенні або у зв'язку з переміщенням через митний кордон та контроль за справлянням яких було покладено на митні органи. У загальному виді митні платежі являють собою грошові кошти, що стягуються митними органами з суб'єктів, які беруть участь у переміщенні через митний кордон товарів та інших предметів. При цьому необхідно враховувати деякі особливості:

По-перше, правову основи нарахування та сплати митних платежів складає Митний кодекс України. У якості супутніх правових актів окремі питання відповідного інституту регламентовано Податковим кодексом України, Законом України «Про митний тариф» [3] та ін.

По-друге, митні платежі це власний дохід Державного бюджету, що закріплено за ним на постійній основі та у повному обсязі. Всі митні платежі є доходи бюджету та не можуть бути використані на інші цілі. Неподаткові доходи формуються за рахунок мита, податків, зборів, що визначено у Бюджетному кодексі України [4]. Найявністю серед митних платежів податків обумовило взаємозв'язок митних правовідносин з податковими, що, як і бюджетні, є видом фінансових.

По-третє, митні платежі сплачуються у разі переміщення товарів через митний кордон України. У більшості випадків вони сприяють такому переміщенню, чим й обумовлено їх транскордонний характер.

Вчетверте, право на справляння митних платежів наділено виключно митні органи України.

По-п'яте, сплата митних платежів забезпечується примусовою силою держави. У разі несплати у повному обсязі, або ухилення від сплати митних платежів винні особи притягуються до відповідальності.

Гребельник О.П. виділяє п'ять функцій митного тарифу, зокрема: регулятивну, фіскальну, захисну, стимулюючу, політичну [5].

Мельник Т. поряд з фіскальною, протекціоністською, регуляторною або стабілізуючою,

балансуючою та торговельно-політичною функціями також виділяє контрольну, що проявляється в здійсненні контролю за переміщенням товарів через митний кордон. Оскільки виникає необхідність у організації роботи щодо ідентифікації товару, обрахунку його митної вартості з метою митного оформлення, нарахування та сплати мита [6].

Активне використання інституту митних платежів суттєво впливає на їх значимість для держави. Роль митних платежів проявляється у виконанні ними функцій. При розгляді різних позицій вчених та аналізі всіх багаточисленних проявах виділимо дві головних функції митних платежів: фіскальна та регулятивна [8, с. 158].

Регулятивна функція митних платежів містить широкий спектр економічних, політичних та правових заходів, спрямованих на захист внутрішнього товаровиробника від іноземної конкуренції, сприяння ввезення до країни товарів, що користуються найбільшим попитом, участь України у міжнародних торгових, митних та інших заходах. Відмітимо, що у правозастосовчій практиці несправедливо зроблено акцент на фіскальну функцію митних платежів. Це пояснюється їх значимістю для бюджетної системи, що отримує від їх сплати 40% усіх доходів. Діюче законодавство використовує митні платежі як податкові та неподаткові доходи державного бюджету та зараховуються у повному обсязі.

Динаміка надходжень митних платежів у 2021–2023 роках.

На рисунку позиціонується місце митних платежів у системі оподаткування та взаємозв'язок

із зовнішньоекономічною діяльністю через специфічність покладених на них завдань та функцій [7].

Щодо митних зборів необхідно відзначити, що вони є невід'ємним елементом митних платежів та утворюють відокремлену групу. Митні збори не входять до системи митного оподаткування. У законодавстві немає чіткої відповіді щодо їх правової природи. При цьому необхідно враховувати, що єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, введено законом, а плати за певні послуги – постановами Кабінету Міністрів України. Зауважимо, що відповідно до ст. 92 Конституції України [10] система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України.

Наприклад, єдиний збір справляється з транспортних засобів, що визначено ст. 5 Закону України «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України» [9], що сплачується одноразово залежно від режиму переміщення (ввезення, транзит) за єдиним платіжним документом в залежності від виду, місткості або загальної маси транспортних засобів.

Необхідно відмітити, що поняття митні платежі включають такі види обов'язкових платежів як ввізне мито, вивізне мито, ПДВ, акцизний податок, митні збори. Характерною особливістю є те, що мито, ПДВ, акцизний податок та інші платежі і збори сплачуються фізичними особами, суб'єктами ЗЕД під час або з приводу переміщення товарів через митний кордон.

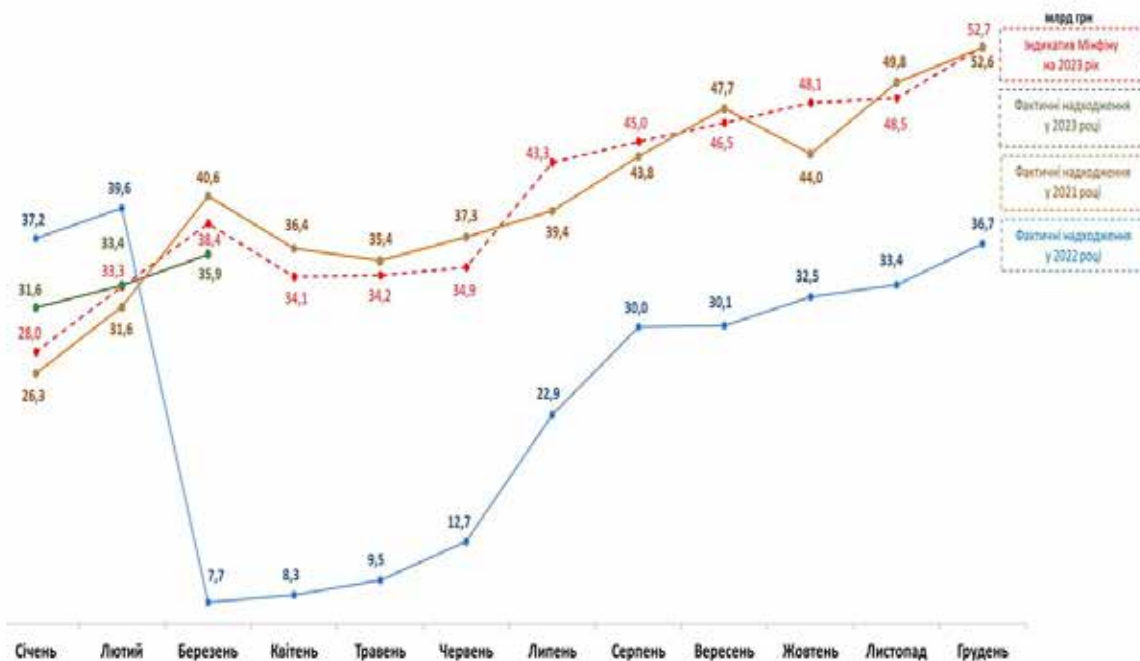


Рис. 1.

Вищезазначене дозволяє відмітити, що основою митних платежів є митні податки та збори. Відповідно до законодавства України з питань митної справи, митні податки – непрямі податки, які справляються під час або з приводу переміщення товарів через митний кордон (мито, акцизний податок та податок на додану вартість) та сплачуються фізичними особами або суб'єктами ЗЕД. За своєю специфікою митні податки є непрямими податками, а митні збори – є оплатою за послуг, що надаються митними органами суб'єктам ЗЕД.

Сучасні трансформації у системі здійснення митної справи в Україні потребують такого механізму державного регулювання ЗЕД із врахуванням особливостей вітчизняної економіки. Вказане пояснюється тим, що вітчизняна промисловість України з її застарілою виробничою базою ще не спроможна конкурувати з дешевими і більш якісними іноземними товарами. У зв'язку із чим, перед митницями, поставлені нові завдання, які вимагають проведення ряду кардинальних змін у системі митного оподаткування як важливої сфери митної політики держави, інструменту регулювання зовнішньої торгівлі і захисту національної економіки тощо.

Організація справляння митних платежів складається з визначення коду товару відповідно до УКТЗЕД, країни походження товару, митної вартості товарів, повернення надмірно сплачених митних платежів та ін.

Зазначене дає підстави стверджувати, що інститут митних платежів – це комплексний правовий інститут, який об'єднує в собі норми різних галузей законодавства. У той же час у відносинах щодо обкладення митними платежами товарів, що переміщуються через митний кордон, найбільше проявляється фінансово-правовий аспект у митній сфері. Отже, вважаємо, що фінансово-правові норми регулюють відносини, пов'язані з митними платежами, і являють собою бюджетні й податкові відносини.

У висновках необхідно відмітити, що значення інституту митних платежів зводиться до захисту економічних інтересів держави від негативного впливу іноземної конкуренції, забезпечення надійних умов для ефективної інтеграції держави до світової економіки, підтримки раціонального співвідношення експортно-імпортних операцій, валютного регулювання.

Створення оптимальної моделі порядку сплати митних платежів є необхідним в сучасних економічних реаліях української держави. Вдосконалення митного права виступає одним з пріоритетних напрямів роботи у процесах адаптації українського законодавства до норм права Європейського Союзу.

### Література

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. *Голос України*. 04.12.2010. №№ 229-230 (4979-4980).
3. Про митний тариф: Закон України від 19.10.2022 р. №2697-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text>
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print>
5. Гребельник О.П. Структура та ефективність системи митного оподаткування. URL: <http://libfree.com/134438064.html>.
6. Мельник Т.В. Становлення митної справи суверенної України. URL: <http://redfox.if.ua/page/13>.
7. Щодо результатів роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/shchodo-rezultativ-roboti-derzhmitsluzhbi-u-napriamku-zabezpechennia-nadkhodzen-mitnikh-platezhiv-do-derzhavnogo-biudzhetu-1125>.
8. Батанова Л.О., Кухарук І.О. Проблемні аспекти застосування мита в Україні. *Lex portus*. 2018. № 2. С. 158–168.
9. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України: Закон України від 04.11.1999 р. № 1212-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. ст.454.
10. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.

### Анотація

**Соцький А. М.** Місце, роль та основні функції митних платежів в системі оподаткування. – Стаття.

Стаття присвячена визначенню місця, ролі та основним функціям митних платежів у системі оподаткування, оскільки митні платежі займають біля 40% дохідної частини Державного бюджету нашої країни. Це поняття, перш за все, зведено до правомірної поведінки осіб, що здійснюють зовнішньоторговельні операції. Відсутність законності у діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної може призводити до притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, що є критерієм розмежування фінансових ресурсів, що справляються у сфері здійснення митної справи. Головною проблемою, яке виникає перед законодавцем, можна назвати прийняття більш удосконалених нормативних актів, що уточнюють поняття, правову природу митних платежів та їх роль у системі оподаткування.

У статті визначено особливості системи митних платежів, до якої включено мито, податки (акцизний, ПДВ) та збори, що мають різну юридичну природу. Це обумовлюється загальними функціями та цілями використання митних платежів та викликає труднощі у правовому регулюванні митного оподаткування.

У статті зазначено, що інститут справляння митних платежів тісно переплітається із поняттям митно-тарифного регулювання ЗЕД, що обумовлено застосуванням митного тарифу. Законодавець прямо відносить сплату мита до заходів митно-тарифного регулювання, контроль за сплатою яких, відповідно до законодавства, покладено на митні органи України.

До митних платежів відносяться мито, акцизний податок та ПДВ, єдиний збір у пунктах пропуску, плата за послуги митниці. На сьогоднішній день митні платежі як дохідна частина Державного бюджету України не сприяє у повному обсязі економічному розвитку держави. У кризових умовах економіки та трансформації митної служби необхідним визначено перегляд ролі, функцій митних платежів у системі митного оподаткування, переорієнтування з суто фіскального напрямку до сприяння розвитку товаровиробничої бази, а також застосування інших заходів розвитку економіки.

*Ключові слова:* митні платежі, митна справа, митні органи, мито, митне оподаткування.

### Summary

**Sotskyi A. M. Place, role and main functions of customs payments in the taxation system.** – Article.

The article is devoted to defining the place, role and main functions of customs duties in the taxation system, since customs duties account for about 40% of the revenue side of the State Budget of our country. This concept is primarily based on the lawful behavior of persons engaged in foreign trade operations. The absence of legality in the activities of foreign trade entities may lead to legal liability of the perpetrators, which is a criterion for the allocation of financial resources collected in the field of customs. The main problem facing the legislator is the adoption of more

advanced regulations that clarify the concept of the legal nature of customs payments and their role in the state.

The article identifies the peculiarities of the customs payment system, which means that it includes customs duties, taxes (excise, VAT) and fees of different legal nature. This is due to the general functions and purposes of customs payments and causes difficulties in the legal regulation of customs taxation.

The article notes that the institute of customs duties collection is closely intertwined with the concept of customs and tariff regulation of foreign economic activity, which is due to the application of the customs tariff. The legislator directly refers to the payment of customs duties as customs and tariff measures, control over the payment of which, according to the law, is vested in the customs authorities of Ukraine.

Customs payments include customs duties, excise tax and VAT, a single fee at checkpoints, and customs fees. As of today, customs payments as a revenue source of the State Budget of Ukraine do not contribute to the economic development of the state in full. In the crisis conditions of the economy and transformation of the customs service, it is necessary to revise the role, functions and customs payments in the customs taxation system, reorientation from a purely fiscal direction to promote the development of high-tech industries, as well as the application of measures, etc.

*Key words:* customs payments, customs, customs authorities, customs duty, customs taxation.